

החלטותיו ההלכתיות של חזקיה-ותגובת חז"ל

שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד ב
תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. על שלשה הודו לו: גזי ספר רפואות - והודו לו, כתת נחש הנחשת - והודו לו, גירר עצמות אביו על מטה של חבלים - והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו: סתם מי גיחון - ולא הודו לו, קצץ דלתות היכל ושגרם למלך אשור - ולא הודו לו, עבר ניסן בניסן - ולא הודו לו. ומי לית ליה לחזקיהו: החדש הזה לכם ראש חדשים - זה ניסן ואין אחר ניסן? אלא, טעה בדשמואל; דאמר שמואל: אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן, סבר: הואיל וראוי לא אמרין.

רש"י מסכת ברכות דף י עמוד ב
שגזי ספר רפואות - כדי שיבקשו רחמים.

גירר עצמות אביו - לפי שהיה רשע - בזהו, ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוציאו כהוגן במטות זהב וכסף.

סתם מי גיחון - מי שלוח, בדברי הימים (ב' ל"ב), ולמה - כדי שלא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות, ולא זהו גיחון הנהר הגדול, דהוא לאו בארץ ישראל הוא, אלא מעין קטן הוא, סמוך לירושלים, שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מלכים א' א') ומתרגמינן: ותחתון יתיה לשילוחא.

עבר ניסן בניסן - קא סלקא דעתך: משנתקדש החדש לשם ניסן נמלך לעבר את השנה ועשאו אדר, כמו שנאמר בדברי הימים (ב' ל') ויועץ המלך (חזקיהו) לעשות הפסח בחדש השני. ביום שלשים של אדר - ואף על פי שלא נתקדש החדש, שעדיין לא באו עדים.

רש"י מסכת פסחים דף נו עמוד א
ולא הודו לו - שהיה לו לבטוח בהקדוש ברוך הוא, שאמר (מלכים ב' יט/ישעיהו לז) וגנותי על העיר הזאת להושיעה.

אבן עזרא שמות פרק יב פסוק ב
הנה אתן לך ראיה מן המקרא שהמועדים תלויים בבית דין, דכתיב ויועץ המלך חזקיהו לעשות פסח בחדש השני (דה"ב ל, ב). ואם היתה קבלה בידם להסתכל לדבר האביב, כאשר אמרו החולקים על רבותינו ז"ל, למה לקח עצה לקבוע פסח בחדש השני. והנה יראה, אם דבריהם אמת, כי עשה חזקיהו שלש רעות. האחת, שלא הקריב פסח במועדו והיה טהור, ולמה אחר זה בעבור רוב הקהל שלא באו, ואין זה כתוב בתורה, כי אם בדברי הקבלה. והשנית, שאכל והאכיל כל ישראל חמץ בחדש הראשון. והשלישית, שבדא מלבו לעשות חג המצות בחדש השני שבעת ימים. וכן לא יעשה, כי השם לא צוה לעשות חג הפסח בחדש השני, רק על אכילת הפסח לילה אחד, כי כל הטמאים אוכלים מצה בחדש הראשון עם כל ישראל. וחלילה חלילה, שעשה חזקיהו רעות כאלה, כי הכתוב דבר עליו, לא סר מכל מצות ה' ימין ושמאל. גם הוא אמר בתפלתו, זכר נא את אשר התהלכתי לפניך והטוב בעיניך עשיתי (מ"ב כ, ג). והנה

ע"תה אפרש לך. דע, כי חזקיהו נועץ עם כל הקהל, בהכנס החדש הראשון שיעשה פסח בחדש שבא אחריו, בעבור רוב הקהל שלא באו, והכהנים לא התקדשו למדי (דה"ב ל, ג). והנה עיבר השנה, והפסח שעשה פסח ראשון היה, ובמועדו נעשה. והעד, כי השם נגע האוכלים בפסח בלא ככתוב (שם שם, יח). ואם לא נעשה במועדו, למה נגעם השם אחר שלא היה הפסח מקובל לפניו ואלו חטא חזקיהו, איך התפלל בעדם ושמע השם תפלתו וירפא העם (שם שם, כ). ואם טען הטוען, הלא החכמים ז"ל לא הודו לו שעיבר ניסן בניסן. התשובה אמת אמרו, כי מנהג כל בית דין להסתכל בסוף חודש אדר, אם הוא צריך לעבר השנה או לא, והנה חזקיהו לא עשה כן, כי שגג שגגה קטנה לעבר השנה בראש חודש. ובעבור כי חדש העיבור לעולם יהיה לפני החדש הראשון, ע"כ יהיה הוא לעולם ראש לחדשים, ויהיו המועדים בחדש השביעי ממנו.

שו"ת בנין ציון סימן קפב ד"ה ונלע"ד ליישב (רבי יעקב יוקב עטלינגר נולד בשנת ה"א תקנ"ח 1798) בקרלסרוה, גרמניה, ונפטר בשנת ה"א תרל"א (1871) דהנה יש להקשות למה התפלל חזקי דוקא על אשר אכלו הפסח בלא ככתוב דהא אם עיבר שלא כדין נעשו עבירות רבות אכילת חמץ דבכרת ומלאכה ב"ט ובטול מצות מצה ומרור והשבתת חמץ וכדומה גם י"ל דבהועץ המלך ושריו ובשלוח שלוחיו אל ישראל (/בדה"ב פרק ל' בפסוק ב' ופסוק ה') כתיב לעשות הפסח בחדש השני ולא הוזכר חג המצות ובאסיפת העם לירושלים (/בדה"ב פרק ל' בפסוק י"ג) כתיב ויאספו ירושלם עם רב לעשות את חג המצות בחדש השני גם (/בדה"ב פרק ל' בפסוק כ"ב) וידבר חזקיהו על לב כל הלויים המשכילים שכל טוב לד' ויאכלו את המועד שבעת הימים מזבחים זבחי שלמים ומתודים לד' אלדי אבותיהם הוא סתום וחתום שלא ידענו מה דבר על לב כל הלויים והמפרש דחק מאוד בפירושו ובפרט מה שפירש ומתודים לד' שהביאו קרבן תודה תמו' שהרי אין מביאין תודה בחג המצות ואי הפי' וידוי כפשוטו וידוי ב"ט מה זו עושה וגם לשון ויאכלו את המועד נפלא ויחוגו את המועד הל"ל ולכן נ"ל דהענין ה' כך לדעת רשב"י משום ר"ש דסמוך ל"ד בניסן נתייעץ חזקי' לצרף הנשים להמנין באופן שהטמאים ואותם שהם בדרך רחוקה היו המיעוט ונדחו לפ"ש וזה הפי' (/בדה"ב פרק ל' בפסוק ג') כי הכהנים לא התקדשו למדי פי' שהיו רק מעט כהנים טהורים ולכן הוצרכו אפילו מן ישראלים טהורים לעשות בטומאה וגם העם לא נאספו והיו בדרך רחוקה והם יעשו פ"ש וא"כ עשו חזקי' ורוב טהורים פסח ראשון וכל ישראל עשו חג המצות כדינו כל א' בעירו וכעבור החג שלח חזקיהו השלוחים לכל ישראל לעשות פסח סתם ככתוב (/בדה"ב פרק ל' בפסוק ה') ולא הוזכר שם לא בחדש הראשון ולא בחדש השני ולכן במקומות אשר הגיע דבר המלך חשבו כי חזקי' עיבר את השנה והם עשו בטעות את חג המצות באדר שני כי אם לא עיבר הרי היו רובם טמאים והי' לו לקרוא להם לפסח ראשון כי הם לא ידעו דמצרפים נשים לטהורים כמו שחזקי' באמת חזר בו ג"כ ולכן כתוב שבאו לירושלים לעשות את חג המצות כי הם חשבו כי ניסן הוא ומה שכתוב לעשות את חג המצות בחדש השני לא שהם ידעו כן שחדש השני הוא אלא הכתוב קראו כן בחדש שהוא חודש השני באמת (והרי גם להתנאים שס"ל שעיבר חזקי' צריך לפרש כל החדש השני שבפרשה זו כן) ואח"כ חזר חזקי' שאין מצרפים הנשים והי' להם לעשות פסח ראשון בטומאה והנה בדין הפסח לא שינה זה דבר דמכ"מ היו צריכים לעשות פסח דלא גרע משגג ונאנס ולא עשה הראשון יעשה השני אכן ירא חזקי' פן יערבב לישראל את שמחתם בשמעם שלא עושין פסח כדינו ושעברו אפילו רק בשוגג על איסור כרת שלא לעשות פסח בזמנו ולכן נתייעץ להחריש עד אחר כלות שמחתם ולהניחם על הטעות שפסח ראשון הם עושים כי שמחתם בשמחה של מצוה היתה גדולה עד מאוד כאשר העיד הפסוק ולכן כתוב שעשו בני ישראל את חג המצות ז' ימים שחגגו כדינו כי הם חשבו שהראשון

שעשו בחדש הקודם ה' בטעות וזה עיקר וחזקי' הניחם לעשות כן כי אין בזה איסור אכן הכהנים והלויים הם ודאי ידעו בדבר כי להם הוצרך חזקי' לגלות בעבור שלא יקריבו מוספי י"ט ושלא יקריבו לעם עולות ראי' ושלמי חגיגה לשם חובה רק לשם נדבה וזה הפירוש (/בדה"ב פרק ל' בפסוק כ"ב) שדבר חזקי' על לב הלויים המשכילים פי' בסוד דבר אליהם שגם הם יחרישו ויאכלו את המועד פי' שחגגו גם הם את המועד אבל רק באכילה ובזביחת זבחי שלמים וזה דוקא לעיני העם אבל בינם לבין בוראם מתודים על חטאם כי הם ידעו שחול גמור הוא.

מנחם ציון ויקרא פרשת מצורע ר' מנחם מנדל (טורם) מרימנוב נולד בנוישטט שבפולין בערך בשנת תק"ה (1745). לימים היה לתלמיד מובהק של ר' אלימלך מליז'נסק, ונחשב לאחד מארבעת תלמידיו החשובים.

"וזה היה כוונת חזקיה המלך, כי בזמן ההוא ביער הקליפות וטיהר את הארץ להעביר גילולים ומכשול עונם, וישב מצרף ומטהר את ישראל באמרו להם לפני המזבח הזה תשתחו [מ"ב יח כב], וראה שמגיע יום שלשים ועדיין אינם בתכלית שלימותם, עיבר את השנה, וניסן הוא לשון התנשאות לנטלם לנשואם למצוא חן וחסד בעיני הבורא, והב"ד לא הבינו ולא השיגו עדיין תכלית כוונתו, על כן לא הודו לו, ועל כן לא נשאר בחיזוק וקיום כמו על אותן הדברים שהודו לו שנתחזק ונתקיים, כגון על גניזת ספר רפואות שהודו לו, ועדיין כל איש אשר משכבו נהפך בחליו יעתר אל ה' ויבטח בשמו ישלח דברו וירפאהו וכן כלם".

תלמוד בבלי מסכת חולין דף ו עמוד ב-ז.

וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתו, אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערום! אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו

אגדת בראשית (בובר) פרק יא ד"ה [א] זעף ה'

יש לקה וביקש מאביו זה חזקיהו, בשעת שחלה והסב פניו אל הקיר, שנאמר ויסב חזקיהו פניו [אל הקיר וגו'] זכור נא את וגו' (ישעי' לח ב ג), ומהו זכור נא. אלא כשחטאו ישראל שלח עליהם נחשים שרפים, כשצעקו אל משה אמר לו הקדוש ברוך הוא עשה לך שרף וגו' ויעש משה נחש וגו' (במדבר כא ח ט) וכך היה עומד נחש הנחשת כל זמן שאדם נישך, היה מסתכל בו ומתרפא, עד שעמד חזקיה וראה את ישראל זונים אחריו, אמר עכשיו כל מי שהוא צריך להתרפאות יהא הולך אצל זה ומניח את הקדוש ברוך הוא, העבירו, שנאמר וכתת נחש נחשת וגו' (מ"ב =מלכים ב' = יח ד), התחילו לומר, מה אתה עושה, מה שהתקין משה את סותר אמר להן כל מי שצריך להתרפאות יסתכל בהב"ה ויתרפא, שנאמר הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו (תהלים לד ו), וכן הוא אומר בה' אלהי ישראל בטח ואחריו לא (קם) [היה] כמוהו וגו' (מ"ב =מלכים ב' = יח ה), זה שלקה ובקש מאביו. ומי הוא שאמר לאביו הרצועה זו תלויה הכני בה, אלו ישראל, שאמרו להקב"ה רעה עמך בשבטך וגו' (מיכה ז יד), וכן אמרו לו זעף ה' אשא וגו' אראה בצדקתו (שם שם /מיכה ז' ט).

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד ב

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא: כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך - תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד

בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית; חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: זכר נא את אשר התהלכתי לפניך - תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. והיינו דרבי יהושע בן לוי; דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: הנה לשלום מר לי מר? - אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא שלום - מר הוא לו.

[רבינו] בחיי בראשית פרק לב

ודע כי יש בפרשת הזאת באור למה שאירע ליעקב עם עשו אחיו, ורמז ג"כ לדורות למה שעתיד שיארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז דרכיו של יעקב, שהתקין עצמו לשלשה דברים: למלחמה לתפלה לדורון. למלחמה, הוא שכתוב: "ויחץ את העם אשר אתו", וכתוב: "ויאמר אם יבא עשו" וגו'. לתפלה, הוא שאמר: "אלהי אבי אברהם" וגו', "הצילני נא". לדורון, הוא שכתוב: "עזים מאתים" וגו'. וממנו ראה חזקיה המלך, וכן עשה שהתקין עצמו לג' דברים אלו כלפי סנחריב מלך אשור, דכתיב: (מלכים - ב יח, טו) "ויתן חזקיהו את כל הכסף". וכתוב: (דברי הימים - ב לב, ו) "ויתן שרי מלחמות על העם", וכתוב: (מלכים - ב יט, טו) "ויתפלל חזקיהו לפני ה'". וכן אנחנו צריכים ללכת בדרכי האבות להתקין עצמנו להקביל פניהם במנחה ובלשון רכה ובתפלה לפני ה' יתעלה, אבל במלחמה אי אפשר שנאמר: (שיר השירים ב, ז) "השבעתי אתכם בנות ירושלים" וגו', השביעם שלא להתגרות מלחמה עם האומות.